

י"ט חשוון תשע"ו
1 בנובמבר 2015

לכבוד
ד"ר ורדה בן-שאול
סמנכ"ל הערכת איכות והבטחתה
המועצה להשכלה גבוהה
רח' ז'בוטינסקי 43
ירושלים

שלום רב,

הנדון: דו"ח הוועדה להערכת איכות במסגרות החרדיות בתחום משפטים

אנו מתכבדים להגיש את התייחסותנו לדו"ח הוועדה להערכת איכות במסגרות החרדיות בתחום משפטים, אשר עוסק בלימודי המשפטים בקמפוסים החרדים של הקריה האקדמית אונו.

בפתח הדברים, אנו מברכים על כך שהוועדה הכירה בחשיבותם הרבה של הקמפוסים החרדים בקריה האקדמית אונו, ועל כך שבמרכז דו"ח הוועדה עומדת ההכרה במאמצי הקריה האקדמית אונו לפעול לשילוב חרדים בהשכלה ובתעסוקה בישראל, ולשלב מגזר חשוב זה באופן מיטבי בחברה הישראלית. כפי שהדגשנו בדו"ח הערכה העצמית שהוגש לוועדה (בעמ' 1): "הקריה האקדמית תמשיך במאמציה להנחיל לימודים אקדמיים למגזר החרדי תוך כיבוד תרבותם של הלומדים ותוך הקפדה על איכות הלימודים ורמתם".

כפי שהוועדה התרשמה, כלל הגורמים בקריה האקדמית אונו, ובכלל זה ההנהלה, סגל המרצים, הסטודנטים והבוגרים חדורי אמונה ושותפים לשאיפה לראות את הצלחתו של הקמפוס החרדי, ולתרום לאיכות הוראת המשפטים בו. בהמשך לכך, קבעה הוועדה (בעמ' 9 לדו"ח) כי: "מסקנתנו הכללית היא שהקריה האקדמית עושה הרבה כדי להעניק לתלמידיה חינוך והשכלה משפטיים ראויים".

לצד ההכרה בחשיבותם של הקמפוסים החרדים בקריה האקדמית אונו, ולצד ההכרה בכך שהתלמידים בקמפוסים אלה זוכים לחינוך והשכלה משפטיים ראויים כאמור, המליצה הוועדה על מספר עניינים שבהם ניתן לשפר את הקיים כיום. אנו מודים לוועדה על המלצותיה. נציין כי חלק גדול מהמלצות הוועדה מקובלות עלינו. בהתאם לכך, התחלנו כבר ביישום חלק משמעותי מהמלצות הוועדה, ובכוונתנו ליישם חלקים אחרים במהלך התקופה הקרובה, כמפורט להלן. נוסף

ונציין כי חלק ניכר מהמלצות הוועדה מהווה המשך לתהליכים ופעולות שכבר החלו להתבצע בקריה האקדמית עוד בטרם תהליך הערכת האיכות הנוכחי, וזאת מתוך חתירה מתמדת להתקדמות ולהשגת מצוינות.

להלן נתייחס להמלצות המובאות בדו"ח הוועדה, ההתייחסות היא על פי סדר הדברים בדו"ח הוועדה.

I. תנאי הקבלה ללימודים (סעיף ה לדו"ח הוועדה):

1. הוועדה עמדה על שני מרכיבים שקיימים בתנאי הקבלה לקמפוסים החרדים: תרבותי ואקדמי, וככלל מצאה אותם כתנאי קבלה ראויים. לצד זה, המליצה הוועדה על שיפורים אפשריים בשני מרכיבים אלה.
2. בנוגע למרכיב התרבותי, הוועדה המליצה כי קבלת סטודנטים לקמפוס החרדי תתבצע על ידי ועדה, כי תיבחן אפשרות שבחינת מועמדות של סטודנטיות תתבצע על ידי נשים, וכי יוקם מנגנון לדיון בערעור על החלטות דחייה של מועמדים. כפי שהודגש בדו"ח הערכה העצמית, הקריה האקדמית משקיעה רבות בנושא תנאי הקבלה לקמפוס החרדי, משלבת ותמשיך לשלב נשים בתהליכי הקבלה של סטודנטיות, ואנו נבחן את האפשרות ליישם את המלצות הוועדה בעניין זה.
3. בנוגע למרכיב האקדמי של תנאי הקבלה ללימודים, הוועדה התייחסה לכך שתכנית הלימוד במכינות בקריה האקדמית נעשית בהתאם לדרישות שנקבעו על ידי משרד החינוך והמועצה להשכלה גבוהה. עוד ציינה הוועדה, כי שינויים בהקשר זה, ככל שיש בהם צורך, צריכים לחול לא רק על המכינה המתקיימת בקריה האקדמית אונו, אלא על כלל המכינות הקדם-אקדמיות המיועדות לציבור החרדי, ולטעמנו, אף על כלל המכינות הקדם-אקדמיות (היינו גם מכינות שאינן קשורות דווקא במגזר החרדי). נשמח ליטול חלק בכל תהליך כלל מערכתי שייערך במל"ג בהקשר זה, ולתרום לו על סמך הידע הנרחב שרכשנו במהלך קיום המכינות.
4. עוד המליצה הוועדה להוסיף במסגרת התואר הכשרה בלימודי אוריינות ואנגלית, וזאת במיוחד לתלמידים המתקבלים ללימודים על סמך המכינה המיועדת לבני 30 ומעלה. בהתייחס להמלצה זו נבקש לציין כי כבר כיום, מכסת שעות לימודי האנגלית לתלמידים בקמפוסים החרדים גבוהה בכ-30% יותר מאשר מכסת שעות האנגלית לתלמידים בקמפוס הכללי. אנו מבקשים להדגיש כי הקריה האקדמית אונו עושה רבות על מנת להעניק לתלמידיה בכלל, ולתלמידים בקמפוסים החרדים בפרט, את הכלים להשתלב בתפקידים בכירים בשוק העבודה בישראל, ולפיכך אנו משקיעים כאמור כבר כיום בכל הקמפוסים בתגבור לימודי האנגלית במסגרת התואר. דוגמא נוספת לכך היא העובדה שבמסגרת כל הקורסים הנלמדים בתואר, הן בקמפוסים החרדים והן בקמפוס הכללי, ישנה הנחיה למרצים לעשות שימוש במונחים בשפה האנגלית, והדבר מקבל ביטוי אף במתכונת הבחינה במרבית הקורסים הנלמדים במסגרת התואר. נוסיף ונציין כי גם בהקשר זה נשמח ליטול חלק בכל תהליך כלל מערכתי שייערך במל"ג.

II. תכנית הלימודים (סעיף ו' לדו"ח הוועדה):

1. הוועדה קובעת כי תכנית הלימודים בקמפוסים החרדים זהה לתכנית הלימודים שבקמפוס הכללי, וכי חברי הסגל של הקריה האקדמית מלמדים בקמפוסים החרדים כשם שהם מלמדים בקמפוס הכללי, תוך שהם מעניקים לתלמידים חינוך והשכלה משפטיים ראויים. כל זאת, כפי שמובא בדו"ח הוועדה (בעמ' 10), תוך איזון ראוי בין הימנעות מ'צנזורה' כלשהי מחד גיסא, לבין רגישות תרבותית מאידך גיסא.
2. חברי הוועדה התוודעו, כפי שהם מציינים בדו"ח (בעמ' 10), לדברים רבים המתנהלים בנושא תכנית הלימודים באופן ראוי ואף: "ליוזמות חדשניות חשובות" בתכנית הלימודים בקמפוסים החרדים בקריה האקדמית אונו. אכן, כמוסד מוביל, אנו משקיעים משאבים רבים בפיתוח תכני הלימוד, מתוך שאיפה להעניק לתלמידינו חינוך והשכלה משפטיים ברמה הגבוהה ביותר, וזאת תוך מודעות להתפתחויות הטכנולוגיות ולעידן המודרני שבו אנו חיים.
3. להלן התייחסותנו המפורטת להמלצות הוועדה בנוגע לתכנית הלימודים בקמפוסים החרדים.
כהערה מקדימה נציין כי על פי סקר התאחדות הסטודנטים שנערך בין למעלה מעשרת אלפים סטודנטים בכל המוסדות להשכלה גבוהה בישראל, **דורגה הקריה האקדמית אונו במקום הראשון בקטגוריית איכות המרצים**, לפני כל האוניברסיטאות והמכללות בישראל, זו השנה השנייה ברציפות (בסקרים שנעשו בשנים 2014-2015). אנו סבורים כי הרכב המרצים, שעות ההוראה, מבנה הקורסים כנהוג בקריה האקדמית אונו הוא מבנה המספק חינוך משפטי מעולה. כמובן, אנו מקבלים בברכה ביקורת התורמת לשיפור האיכות של הלימודים בקריה האקדמית אונו.

3.1 קבוצות תרגול.

- 3.1.1 הוועדה התייחסה לכך שהתרגילים ניתנים ככלל בכיתות האורגניות, וללא פיצול של הכיתות האורגניות. בהקשר זה, נציין כי על פי מספרי הסטודנטים הלומדים בקמפוסים החרדים – וכפי שמובא גם בדו"ח ההערכה העצמית שהוגש לוועדה - במרבית המקרים הכיתות האורגניות בקמפוסים החרדים הן כשלעצמן אינן גדולות מבחינת מספר התלמידים, וככל שמדובר במסלולי הנשים (כפי שאף ציינה הוועדה (בעמ' 10)), לעתים מדובר בכיתות קטנות מאד. כך למשל, כפי שמובא בדו"ח הערכה העצמית (בעמ' 38) בשנת תשע"ג החלו את הלימודים בתכנית הנשים בקמפוס שבאור יהודה 52 תלמידות בלבד (ומספר הלומדות כיום, קטן עוד יותר), ובשנת תשע"ד החלו את הלימודים בתוכנית הנשים שם 47 תלמידות בלבד. לפיכך, לטעמנו לא צריכה להיות מניעה לקיים את התרגילים תוך שמירה על הכיתה האורגנית שבה לומדים התלמידים. יחד עם זאת, בכיתות אורגניות שמספר התלמידים בהן יעלה על 80, נדאג לפיצול הכיתה האורגנית במסגרת התרגולים.
- 3.1.2 עוד ציינה הוועדה, כי על פי מה שנמסר לוועדה, התרגולים מהווים הוראה של חלק מחומר הלימוד על ידי סגל זוטרי (עמ' 11). בכל הכבוד, קביעה זו איננה

משקפת נכונה את המציאות. ראשית, נשוב ונדגיש כי רבים מן המתרגלים בקריה האקדמית אונו הם בוגרי תואר שני במשפטים, וביניהם גם תלמידי מחקר אשר מצויים בשלבים מתקדמים של עבודת הדוקטורט. שנית, חלק ניכר מן התרגילים עוסק בניתוח תרחישים, ובדיון מפורט בחומר הנלמד (לדוגמא באופן שבו פורטים התלמידים במסגרת התרגיל את העקרונות הכלליים שהותוו בהרצאות). בהמשך לכך, כפי שהוצג בפני הוועדה, ישנם תרגולים קליניים ייעודיים המתקיימים במגוון רחב של קורסים, תרגולים אלו מוקדשים ליישום מפורט של החומר הנלמד במסגרת ההרצאות בקורס. על כן, אנו סבורים כי האמירה שהתרגול מהווה הוראה של חלק מחומר הלימוד על ידי סגל זוטר כאמור אינה מדויקת, ובכל מקרה אינה חורגת מהמקובל בכל הפקולטות למשפטים בישראל. עם זאת, לאור האמור בדו"ח הוועדה, תערך במשך השנה הקרובה בדיקה מלאה של נושא התרגולים, תוך שנפעל לבצע שינויים ככל שיתעורר בכך צורך.

3.1.3 לאור האמור, נראה לנו כי המלצת הוועדה לוותר לגמרי על קיומם של התרגילים תזיק יותר משתועיל. יתרון קיומו של התרגיל אינו רק בפיצול טכני של הכיתה, אלא גם בהבאת הפן המעשי של הנושאים, ובשיטת ההוראה.

3.1.4 מעבר לכך, וכפי שנפרט להלן, בכוונתנו לפעול ליישום המלצות הוועדה בנוגע לקידום תלמידים מצטיינים בקמפוסים החרדים, ובהתאם לכך יינתן מענה הולם נוסף להמלצת הוועדה בנוגע לצורך לפצל לעתים את הלימודים במסגרת הכיתה האורגנית.

3.2 קורסי בחירה.

3.2.1 הוועדה ביקרה את היעדרם של קורסי בחירה בתוכנית הלימודים בקמפוסים החרדים וזאת בשני נימוקים מרכזיים. הנימוק האחד הוא שתכנית לימודים המורכבת מקורסי חובה בלבד מונעת העמקה בחומר הלימוד, והנימוק השני הוא היעדר פיצול של הכיתה האורגנית.

3.2.2 בהתייחס לנימוק האחד של הוועדה, נבקש לשוב ולציין כי הקריה האקדמית דוגלת ככלל בשיטה שלפיה יש הדגשה לקורסי החובה. המציאות מלמדת שבמסגרת קורסי החובה עוסקים התלמידים במידה רבה לא רק בשאלה מהו הדין בסוגיות שונות, אלא גם מדוע התפתח הדין, מהן החלופות האפשריות לדין הקיים ומהם היתרונות והחסרונות של החלופות השונות, ועוד.

3.2.3 בהתייחס לנימוק השני של הוועדה, כפי שצינו לעיל, במרבית המקרים הכיתות האורגניות בקמפוסים החרדים הן כשלעצמן אינן גדולות מבחינת מספר התלמידים, וככל שמדובר במסלולי הנשים (כפי שאף ציינה הוועדה), לעתים מדובר בכיתות קטנות מאד (ראו התייחסות לעניין זה גם לעיל).

3.2.4 עם זאת, אנו מקבלים את המלצת הוועדה בנושא קורסי הבחירה. בהתאם לכך, בכל הקמפוסים החרדים תינתן לתלמידים, על פי בחירתם, אפשרות ללמוד גם במסגרת חטיבות ההתמחות המוצעות לתלמידים בקמפוס הכללי. אפשרות בחירה זו שתינתן לתלמידים בקמפוסים החרדים כאמור תאפשר

להם גישה למגוון הרחב של המרצים המלמדים בקריה האקדמית, ולמגוון גדול של נושאי לימוד.

נוסיף ונציין, כי מעבר למתן אפשרות בחירה לתלמידים בקמפוסים החרדים בהתאם להמלצת הוועדה כאמור, הרי שמהלך זה מבטא גם קבלת המלצה נוספת של הוועדה, שלפיה תינתן אפשרות לכל תלמיד בקמפוס החרדי החפץ בכך, ללמוד קורסים גם במסגרת הקמפוס הכללי (עמ' 19 לדו"ח הוועדה). מעבר לכך, נשוב ונציין כי בכוונתנו לפעול ליישום המלצות הוועדה בנוגע לקידום תלמידים מצטיינים בקמפוסים החרדים, ובהתאם לכך יינתן מענה נוסף להמלצת הוועדה בנוגע לצורך לפצל לעתים את הלימודים במסגרת הכיתה האורגנית.

3.3 סמינרים.

3.3.1 הוועדה ביקרה את מתכונת הסמינרים הנוהגת בקריה האקדמית. בהתייחס לכך נבקש להדגיש כי לאחר השקעת משאבים רבים, גיבשה הקריה האקדמית מודל ייחודי של הנחיה פרטנית בכתיבת עבודות סמינר. במסגרת מודל זה מבצעים הסטודנטים מחקר משפטי וכותבים עבודות סמינר בהדרכה אישית של חברי סגל בפקולטה למשפטים. מודל ייחודי זה פותח על ידי הקריה האקדמית לאחר בחינה מדוקדקת של המודל שקיים כיום בפקולטות אחרות למשפטים, ולאור החסר הבולט של הדרכה אישית שמאפיין את המודל שקיים בפקולטות אחרות כאמור. במסגרת ההדרכה האישית בביצוע המחקר ובכתיבת עבודת הסמינר, נפגש התלמיד עם חבר הסגל המדריך, תוך שחבר הסגל מלווה את התלמיד בין היתר בבחירת נושא המחקר ובגיבוש שאלות המחקר, בגיבוש ראשי פרקים ומבנה המחקר, בבחינת עמדת המשפט המשווה ואופן שילובו במחקר, ובהדרכה פרטנית נוספת ככל שהדבר נדרש.

3.3.2 לטעמנו, מודל ייחודי זה של הדרכה פרטנית, גם אם אינו מושלם, משרת באופן משמעותי יותר מן המודל הנוהג בפקולטות אחרות למשפטים את מטרת הסמינר, ומודל זה מכשיר את התלמידים לביצוע מיטבי של מחקר משפטי. למותר לציין כי מודל ייחודי זה של הדרכה פרטנית ופיקוחו הישיר של חבר הסגל על אופן ביצוע המחקר מצמצם במידה רבה את החשש לחוסר יושר בהגשת עבודות סמינר.

3.3.3 עוד נציין כי מודל ייחודי זה של הדרכה אישית בכתיבת סמינר, שבמסגרתו נפגשים חברי סגל הפקולטה באופן אישי עם תלמידים בקמפוס החרדי, עולה בקנה אחד ומגשים באופן הטוב ביותר גם את המלצת הוועדה (בעמ' 23): "לפעול לקידום הקשר הישיר שבין המורים לבין הסטודנטים בקמפוס החרדי...".

3.4 התנסות מעשית.

3.4.1 הוועדה קובעת (בעמ' 13) כי: "הפעלת הסדנאות נראית לוועדה מהלך ראוי ומבורך. הסדנאות הן הזדמנות ליישם את חומר הלימוד באופן מעשי, לחוות את העשייה המשפטית בפועל, לתרגל כתיבה מקצועית וטיעון בעל פה, ללמוד

- בקבוצות קטנות ועוד". בקביעה זו של הוועדה יש משום הכרה בכך שהקריה האקדמית אונו משקיעה רבות בפיתוח תכניות לימוד חדשניות וראויות, שיש בהן כדי להעניק לתלמידים את ההכשרה הטובה ביותר – ואנו מברכים על כך.
- 3.4.2 לצד זה, המליצה הוועדה לחזק את הזיקה שבין הלימוד התיאורטי לבין הסדנאות המעשיות, תוך שיתוף המורים המלמדים את הקורסים הרלוונטיים. נציין כי אנו פועלים בכיוון זה, ואנו מודים לוועדה על המלצה זו.
- 3.4.3 עניין נוסף שעלה בדו"ח הוועדה הוא האמירה שלפיה צומצמו הסמסטרים ל-10 שבועות בלבד, וזאת על מנת לקיים בשבועות הנוותרים את ההתנסות המעשית ואת הסדנאות.
- אנו מבקשים להדגיש כי הסמסטרים לא צומצמו, והם כוללים את אותו מספר שבועות בדיוק כפי שהיה בעבר. אלא, שכחלק מפיתוח תכניות הלימוד החדשניות, אשר מאפשרות כאמור יישומיות ולימוד בקבוצות קטנות – תכניות שכאמור לעיל זכו כשלעצמן לשבחים רבים בדו"ח הוועדה - שונתה מתכונת הלימוד במסגרת הסמסטרים. נוסף ונציין כי מתכונת הלימודים העדכנית דורשת מן הסטודנטים, במיוחד בשבועות שבהן מתקיימות הסדנאות וההתנסות המעשית, מידה רבה של עבודה עצמית ושל מעורבות פעילה גם מעבר להשתתפות בשיעורים.
- 3.4.4 עוד בהקשר זה, נבקש לציין כי חברי הסגל בפקולטה למשפטים כבר החלו בשימוש בשיטות הוראה חדשניות הכוללות מרכיב של "למידה מקוונת". חלק קטן מההוצאות (עד כ-20%) בכל קורס יוקלטו. הסטודנטים יחויבו לצפות בהוצאות אלה, ולבצע מטלות אינטראקטיביות השלובות בהן. בצורה זו יתפנה חלק מזמן הלימוד בכיתה לביצוע סדנאות ודיון בקבוצות קטנות [שיטת הוראה הידועה בעולם כ *flip classroom* – "כיתה הפוכה"]. הרצאות מוקלטות אלה כבר מוטמעות כיום בחלק מהקורסים שנלמדים בפקולטה למשפטים, ומגמה זו תתרחב משמעותית החל משנת הלימודים הקרובה. חשוב לנו להדגיש כי בקריה האקדמית אונו קיים צוות פיתוח מיומן, המורכב מאנשי מקצוע בעלי יכולות טכנולוגיות גבוהות, כך שהתוצרים של ההוצאות המוקלטות כאמור הם ברמה הגבוהה ביותר. בדומה למוסדות מובילים בעולם, אנו משקיעים בנושא הלמידה המקוונת משאבים רבים. כל זאת, מתוך הבנה שהדבר נדרש ולמעשה בלתי נמנע בעידן המודרני.
- כמובן, אין כוונה שהלמידה המקוונת תחליף את ההוראה הפרונטלית הנוהגת. ברם, ההתפתחות הטכנולוגית מאפשרת כיום לשלב לצד ההוראה הפרונטלית הנוהגת וכחלק ממנה, גם שיטות הוראה מתקדמות, ובכלל זה למידה מקוונת והוצאות מוקלטות כאמור. נציין, כי התפתחויות בכיוון זה נעשות במוסדות רבים, ובכלל זה בישראל, למשל באוניברסיטה העברית ובאוניברסיטת בר אילן.

3.5 קליניקות.

אנו שמחים על כך שהוועדה הכירה בכך שהקריה האקדמית אונו פיתחה מערכת ענפה של קליניקות. כמו כן, אנו שמחים על כך שהוועדה ציינה לשבח את העובדה שהקריה האקדמית אונו מאפשרת לתלמידים בקמפוסים החרדים להשתתף בקליניקות "מעורבות", וזאת לצד פיתוח קליניקות ייעודיות לקמפוס החרדי (עמ' 14). בהקשר זה, אנו מקבלים את ההמלצה הקונקרטיית של הוועדה לשלב הוראה אקדמית בקליניקה שנעשית במסגרת התכנית "שכר מצווה".

3.6 תכניות מצטיינים.

הוועדה ציינה (בעמ' 14), כי בין התלמידים החרדים ישנו אחוז מסוים של תלמידים מעולים, וכי מן הראוי לעשות עוד מעבר למה שנעשה כבר כיום בחיבור תלמידים ותלמידות חרדים מצוינים לחיים אקדמיים ולמחקר אקדמי. אנו מקבלים את קביעת הוועדה כי "השקעת מאמץ בכיוון זה תואמת את האתוס של הקריה האקדמית", ובכוונתנו להגביר את פעילותנו בנושא. נציין, כי פעילותנו בנושא החלה עוד בטרם המלצת הוועדה, והדבר בא לידי ביטוי בין היתר במינויו של בוגר הקמפוס החרדי, בעל תואר דוקטור במשפטים, כמנהל אקדמי של הקמפוס באור יהודה, עניין שזכה לשבח גם בדו"ח הוועדה. נשוב ונדגיש, כי אחת המטרות של המינוי האמור הייתה בכדי לפעול לקידום של תלמידים חרדים מצטיינים, ולחברם באופן רחב יותר לחיים האקדמיים ולמחקר האקדמי.

III. התאמת תכנית הלימודים למאפיינים של הסטודנטים בקמפוס החרדי (סעיף 2 לדו"ח הוועדה):

1. הוועדה ציינה כי קיימים ארבעה אתגרים ייחודיים לתלמידים בקמפוס החרדי, וכי ככלל הקריה האקדמית אונו מתמודדת עם אתגרים אלו באופן ראוי. לצד זה, המליצה הוועדה על אפשרויות להעמיק את הצעדים אשר ננקטים כבר כיום לשם התמודדות עם האתגרים הייחודיים של התלמידים בקמפוסים החרדים כאמור. להלן התייחסותנו להמלצות הוועדה בעניין זה:

1.1 התאמת תכנית הלימודים למאפיינים של הסטודנטים בקמפוס החרדי.

1.1.1 בהקשר זה התייחסה הוועדה לשלושה עניינים. העניין האחד הינו האפשרות לפתח קורסים מתקדמים במשפט עברי. הוועדה ציינה, ובצדק רב, כי לתלמידים בקמפוסים החרדים נקודת פתיחה מצוינת בהקשר זה. עוד עמדה הוועדה על כך שבסגל הפנים של הקריה האקדמית ישנם מספר מרצים שעבודת הדוקטורט שלהם, כמו גם עניינם המחקרי, הוא במשפט העברי. אנו מקדמים בברכה את המלצת הוועדה בעניין זה, ובכוונתנו לפעול על מנת ליישמה. נזכיר, כי כבר בדו"ח ההערכה העצמית שהגשנו לוועדה ציינו כי בכוונתנו לעשות זאת בשנים הקרובות. בהמשך לכך, קידומו של עניין זה הייתה גם אחת המטרות במינויו של בוגר הקמפוס החרדי כמנהל אקדמי של הקמפוס באור יהודה כאמור.

1.1.2 העניין השני שאליו התייחסה הוועדה תחת הכותרת של הצורך בהתאמת תכנית הלימודים למאפיינים של הסטודנטים בקמפוס החרדי, הוא הצורך להוסיף לתכנית הלימודים קורסי מבוא בתחומים מסוימים של מדעי החברה והרוח. נציין, כי כבר כיום ניתנים בקמפוסים החרדים קורסים בנושאים שאינם עוסקים בתחומי משפט מסוימים, ואף הוועדה ציינה לשבח (בעמ' 25) את קורס החובה החשוב שעוסק בחברה הישראלית, ואת הדרישה למחויבות קהילתית.

יחד עם זאת, אנו מקבלים את המלצת הוועדה בעניין זה, ואנו פועלים ליישמה. אנו נוסף לתכנית הלימודים בקמפוסים החרדים כאמור קורסים בתחומים של מדעי החברה והרוח. במסגרת זו, נאפשר לתלמידים החרדים ללמוד בקורסים ייעודיים שמתקיימים במסגרת הפקולטה למדעי הרוח בקריה האקדמית אונו, ובהמשך נפתח קורסים ייעודיים מיוחדים עבור התלמידים החרדים.

נדגיש, כי בדרך זו יש משום קבלת שתי המלצות נוספות שהוצעו בדו"ח הוועדה. האחת נוגעת למתן אפשרות לתלמידים חרדים ללמוד קורסים גם במסגרת הקמפוס הכללי של הקריה האקדמית אונו, והשנייה נוגעת למתן אפשרות לתלמידים מן הקמפוס החרדי ללמוד שלא במסגרת הכיתה האורגנית.

בנוסף לכך, אנו נציע לסטודנטים מגוון קורסים בתחומי מדעי החברה והרוח וזאת בשיטות הוראה חדשניות הכוללות מרכיבים של למידה מקוונת, קורסים מתוקשבים והרצאות מוקלטות.

1.1.3 העניין השלישי שאליו התייחסה הוועדה הוא ההמלצה "לשקול להוסיף קורס ללימוד האנגלית ברמה מתקדמת" (עמ' 18). נבקש לשוב ולהדגיש כי הקריה האקדמית משקיעה רבות בנושא לימודי האנגלית בקמפוסים החרדים. כחלק מעניין זה, כפי שכבר הוזכר לעיל, במסגרת כל הקורסים הנלמדים בתואר ישנה הנחיה למרצים לעשות שימוש במונחים בשפה האנגלית, והדבר מקבל ביטוי אף במתכונת הבחינות בקורסים הנלמדים במסגרת התואר. אנו נמשיך לבחון את האפשרויות לחזק את לימודי האנגלית במסגרת הלימודים לתואר, וכאמור נשמח ליטול חלק בכל תהליך כלל מערכתי שייערך בעניין זה במל"ג.

1.2 שונות גבוהה בכישורי סטודנטים.

1.2.1 ראויה לציון היא העובדה שהוועדה התרשמה מאד מן התלמידים ומן הבוגרים שעיימם נפגשה. אכן, כפי שציינה הוועדה (עמ' 18): "ניכר שלרבים מן התלמידים מוטיבציה גבוהה ללמוד ולרכוש השכלה אקדמית". לצד זה, ציינה הוועדה (בעמ' 18) כי: "בצד סטודנטים בעלי יכולות מעולות, מתקבלים כנראה ללימודים גם מי שיכולותיהן אינן גבוהות" וכי הדבר יוצר קשיים במהלך הלימודים. לפיכך, המליצה הוועדה להעלות את תנאי הקבלה ללימודים בקמפוס החרדי. לטעמנו, תנאי הקבלה ללימודים בקמפוס החרדי הנוהגים

כיום הם ראויים. נבקש לשוב ולהדגיש כי ללימודי המשפטים בקרב המגזר החרדי קיימת חשיבות מיוחדת. בדו"ח הערכה העצמית שהגשנו עמדנו בהרחבה (בעמ' 7) על החשיבות החברתית של הנגשת הלימודים, וקביעה זו אף עומדת למעשה במרכז דו"ח הוועדה. לצד עניין זה, כמובן, אנו דואגים לשמור על תנאי קבלה ראויים ללימודים בקמפוס החרדי.

1.2.2 עוד הציעה הוועדה, כי כפתרון אפשרי לבעיות שעלולות להיווצר עקב שונות בכישורי התלמידים בקמפוסים החרדים, ראוי לפתח תכניות ייעודיות לתלמידים מצטיינים בקמפוס החרדי. כפי שפורט לעיל, אנו נוקטים בפעולות מסוג זה כבר כיום, ואנו מאמצים את המלצת הוועדה בעניין זה.

1.3 לימודים בנפרד.

1.3.1 הוועדה ציינה כי קיים אתגר לסטודנטים בקמפוס החרדי, הנובע מהעובדה שהם לומדים באופן נפרד, וכי ראוי ליצור מסגרות שיאפשרו לתלמידים בקמפוס החרדי להיפגש עם בני קבוצות אחרות במוסד.

1.3.2 נבקש לשוב ולהדגיש, כפי שצינו גם בדו"ח הערכה העצמית (בעמ' 9) כי: "הקריה האקדמית אונו מכבדת את הסטודנטים החרדים, את מסורתם ואת תרבותם. היא איננה מבקשת לשנות את אופי הסטודנטים החרדים, או להוות "כור היתוך". עם זאת, הקריה האקדמית מעודדת השתלבות של האוכלוסייה החרדית בשוק העבודה הישראלי".

1.3.3 עוד נבקש להדגיש, כי הוועדה עצמה ציינה בדו"ח פעולות רבות שנוקטת הקריה האקדמית בהקשר זה כבר כיום (בעמ' 19), ובכלל זה האפשרויות של התלמידים בקמפוסים החרדים לקחת חלק בקליניקות המתקיימות בקמפוס הכללי, מפגשים של שולחנות עגולים שבהם מתקיימים מפגשים יזומים בין בני מגזרים שונים הלומדים בקריה האקדמית וכיו"ב. לצד זה, המליצה הוועדה (בעמ' 19) "לאפשר לכל תלמיד החפץ בכך ללמוד קורסים בקמפוס הכללי, ללא צורך באישור מיוחד לשם כך". אנו מקבלים המלצה זו של הוועדה, וכאמור לעיל, אנו נאפשר לכל התלמידים בקמפוסים החרדים, על פי בחירתם, ללמוד גם במסגרת חטיבות ההתמחות המוצעות לתלמידים בקמפוס הכללי. עוד נאפשר לתלמידים בקמפוסים החרדים כאמור ללמוד בקורסים ייעודיים שמתקיימים במסגרת הפקולטה למדעי הרוח בקריה האקדמית אונו.

1.4 סטודנטים בעלי משפחות.

1.4.1 הוועדה עמדה על כך שרבים מן התלמידים בקמפוסים החרדים הם בעלי משפחות, אשר: "עובדים לפרנסתם (או לומדים בישיבה) ומטפלים בילדיהם במקביל ללימודיהם האקדמיים" (עמ' 20). לטעמנו, הכרת הוועדה בעובדה זו, מדגישה את החשיבות הרבה שבעצם קיומם של הקמפוסים החרדים בקריה האקדמית אונו, ואת החשיבות הרבה במתן אפשרות לתלמידים בעלי משפחות את הכלים להשתלב בשוק העבודה בישראל באופן ראוי.

1.4.2 הוועדה מכירה בכך שהקריה האקדמית אונו משקיעה מאמצים רבים על מנת לאפשר לתלמידים אלו לזכות בחינוך והשכלה משפטיים ראויים. אנו גאים בהשקעה זו ורואים בה חלק בלתי נפרד מהנגשת הקמפוס החרדי. ברוח המלצת הוועדה נמשיך לפעול בנושא זה ככל האפשר. נזכיר כי בהקשר זה אף קבעה הוועדה (עמ' 20) כי: "אחת היוזמות היפות והמרשימות בהקשר זה הוא הפעוטון שהמוסד מפעיל בימים שבהן לומדות הנשים, דבר המאפשר להן להביא את התינוקות ולפנות ללימודים".

1.4.3 לצד זה התייחסה הוועדה לצורך לפעול להקצאת מלגות שוויוניות לגברים ולנשים. כאמור, הקריה האקדמית משקיעה רבות על מנת לסייע לכלל התלמידים בקמפוסים החרדים ללא תלות מגדרית. ברם, לעתים מדובר במלגות המוענקות מגורמים חיצוניים לקריה האקדמית אונו, ויכולתנו להשפיע על אופן הענקתן הוא מוגבל.

IV. סגל אקדמי (סעיף ח לדו"ח הוועדה):

1. הוועדה עמדה על כך שהקריה האקדמית מקפידה על כך שכל אנשי הסגל ילמדו גם בקמפוסים החרדים, וכי הסגל האקדמי בתוכנית החרדית זהה לסגל בתוכניות הרגילות. הדבר מעיד על כך שהקריה האקדמית מעניקה לתלמידים בקמפוסים החרדים את החינוך וההשכלה המשפטיים באופן מיטבי.
2. הוועדה הביעה עמדה מסויגת לגבי האיסור על נשים ללמד גברים בקמפוס החרדי – עניין אשר נגזר מן המאפיינים המיוחדים של המגזר החרדי. כפי שהוצג בפני הוועדה, וכפי שאף נתקבל על ידי הוועדה, הדבר איננו גורם בשום צורה להפליה בקליטת נשים לסגל הפקולטה.
3. הוועדה המליצה על מתן הזדמנויות למפגש בין מגדרי בקמפוסים החרדים. אנו מקבלים המלצה זו ושמחים לשוב לציין כי חלק ניכר מהמלצות הוועדה בהקשר זה כבר מיושמות כיום בפועל.
4. עוד המליצה הוועדה (בעמ' 23) "לפעול לקידום הקשר הישיר שבין המורים לבין הסטודנטים בקמפוס החרדי...", וזאת בין היתר, בקיום שעות קבלה בקמפוס החרדי ובמפגשים אישיים. אנו מקבלים המלצה זו, ונפעל על מנת ליישמה.

V. ניהול המוסד (סעיף ט לדו"ח הוועדה):

1. תכנית הלימודים בפקולטה למשפטים מנוהלת מבחינה אקדמית בצורה מאוחדת בכלל הקמפוסים של הפקולטה למשפטים, תוך ביצוע התאמות נדרשות. בהקשר זה, הוועדה המליצה (בעמ' 24): "להקים ועדות ומנגנונים אקדמיים שיעסקו בהתוויות מדיניות ובניהול אקדמי שוטף של הקמפוס החרדי...". כפי שצינו כבר בדו"ח הערכה העצמית שהוגש לוועדה (בעמ' 18), בשנים האחרונות מונו מנהלים אקדמיים של תכניות לימודי המשפטים בקמפוסים החרדים. עניין זה מלמד שהקריה האקדמית כבר פועלת ברוח

המלצה זו של הוועדה, ואנו ממשיכים לעסוק בכך על מנת ליצור מתווה ניהולי אקדמי מיטבי של הקמפוסים החרדים. בהתאם לכך יוקמו במהלך השנה ועדות ומנגנונים ברוח הצעת הוועדה כאמור.

VI. תשתיות:

1. הוועדה קובעת כי: "התשתיות של הקמפוס החרדי הן מצוינות" וכי: "המבנים וכיתות הלימוד עונים היטב על הצרכים" (עמ' 24). עמדה זו של הוועדה משקפת את עמדת המוסד ואת העמדה של כל מי שמלמד ופועל בקמפוס החרדי.
2. לצד זה, המליצה הוועדה לפעול להקצאת חדרים נוספים למרצים בקמפוסים החרדיים. אנו נפעל ככל האפשר ברוח המלצה זו. נציין, כי בניית חדרים למרצים מצויה בתכנית פיתוח הבינוי של הקמפוסים החרדים.

כאמור בתחילת מכתבנו, אנו מברכים על הכרת הוועדה בחשיבותם הרבה של הקמפוסים החרדים בקריה האקדמית אונו, ואנו שמחים על כך שהוועדה הכירה במאמצי הקריה האקדמית אונו לפעול לשילוב חרדים בהשכלה ובתעסוקה בישראל, ולשלב מגזר חשוב זה באופן מיטבי בחברה הישראלית.

בטרם סיום, בהתייחס להערת הוועדה בדבר קיומה של 'תכנית דתית' בקריה האקדמית, נבקש להדגיש כי מסלול הלימודים שאליו התייחסה הוועדה כאמור איננו מהווה תכנית דתית. המדובר במסלול אשר כולל מעבר ללימודי המשפטים גם תכניות העשרה נוספות. הלימודים במסלול זה הם דוגמא נוספת להגשמת חזונה החברתי של הקריה האקדמית, בכך שהתלמידים הלוקחים חלק בתוכנית זו עוסקים בסוגיות חברתיות במגוון אופנים, וזאת מעבר ללימודי המשפטים. בכל מקרה, המדובר בתכנית הפתוחה לכלל האוכלוסייה, והלימודים מתקיימים בקמפוס הכללי של הקריה האקדמית, ללא הפרדה מגדרית או הפרדה כלשהי אחרת. לפיכך, תכנית זו איננה רלוונטית לעניין החלטת המל"ג הנוגעת להערכת איכות במסגרות חרדיות.

בכבוד רב,

פרופ' משה בן-חורין
ראש הקריה האקדמית אונו